

Puttonen & Vilkkumaa: Onko Afrikan ymmärrys tulevaisuuden menestyksen avain?

Vesa Puttonen: Afrikka pysyy jatkossakin alhaisen jalostusasteen maanosana. Ritva, oletko samaa mieltä?

Ritva Reinikka: En ole ihan samaa mieltä. Ajattelen niin, että Afrikka kasvaa ja vaurastuu tulevaisuudessa, on monta syytä siihen. Ehkä se, että nyt kun Kiina on tapahtunut ja siitä on tullut maailman tehdas. Samanlaista teollistumispolkua kun on nähty monissa muissa maissa ei Afrikassa varmaan nähdä mutta siellä on paljon potentiaalia. Tietenkin väestö kasvaa, vuosisadan loppuun mennessä jopa 40 prosenttia maailman väestöstä on afrikkalaisia. Siellä on myös paljon tuotteita, joissa jalostusaste on jo noussut ja nousee edelleen. Se perustuu luonnonvaroihin ja maatalouteen sekä inhimilliseen pääomaan, näin voisi sanoa.

Vesa Puttonen: Hyvä. Laura, oletko samaa mieltä?

Laura Torvinen: Minä olisin jatkanut tästä niin, että nimenomaan näen sen Afrikan kehityksen mahdollisuudet osittain jalostusasteen nostamisen kautta, sillä me kaikki tiedämme, että Afrikan maat ovat tällä hetkellä nimenomaan raaka-aineiden viejiä ja raaka-aineiden tuottajia. Ne vievät raaka-aineita, joista meidän teknologia- ja digiteollisuus on täysin riippuvaisia. Näkisin tämän niin, että on myös meidän vastuullamme tukea Afrikan maita siinä, että ne pystyvät hyödyntämään niitä raaka-aineitaan omassa maassaan. Nostamaan niiden jalostusastetta, luomaan niitä arvoketjuja, jotka tavallaan sitten myös luo uusia työpaikkoja sille kasvavalle väestölle. Siinä mielessä näen, että meilläkin on tässä tietty vastuu. Me voimme tukea Afrikan maita, joista me tiedetään, että he ovat itse kiinnostuneita kehittämään omaa teollisuuttaan hyvin eri sektoreilla. Me voimme tukea sitä, että he pääsevät raaka-ainetuottajan roolista korkean jalostusasteen tuottajiksi.

Vesa Puttonen: Puttonen ja Vilkkumaa on Aalto yliopiston kauppakorkeakoulun podcast, joka uskoo, että parempi bisnes rakentaa parempaa maailmaa. Jokaisessa jaksossa käsitellään yhtä liike-elämän aluetta ja pohditaan, kuinka asiat voisi tehdä paremmin. Minä olen Puttonen, Vesa Puttonen. Tänä päivänä puhutaan Afrikasta. Maanosasta, jolle korona toi ensimmäisen suuren laman 25 vuoteen. Kanssani studiossa on Suomen Mosambikin juuri kotiutunut suurlähettiläs Laura Torvinen. Tervetuloa Laura.

Laura Torvinen: Kiitos.

Vesa Puttonen: Ja etäyhteydellä Washingtonista käsin keskusteluun osallistuu taloustieteen tohtori Ritva Reinikka, tervetuloa Ritva.

Ritva Reinikka: Kiitos Vesa.

Vesa Puttonen: Ritvan työelämäprofessori meillä kauppiksella keskittyy kehitystalouteen ja politiikkaan. Te olette molemmat kauppar korkeakoulun kasvatteja ja teillä on Afrikka yhteisenä harrastuksena ja työnä ollut tässä jo useamman vuoden. Miten te olette tähän päätyneet?

Ritva Reinikka: Silloin 70-luvulla olimme ensimmäisen kerran opiskelijoita siellä kauppar korkeakoulussa, minä olin sitten myös myöhemmin, tein lisensiaattityön 80-luvulla. 70-luvulla nuoret olivat todella kiinnostuneita kehitysasioista. Silloin oli uusi kansainvälinen talousjärjestys, joka inspiroi monia nuoria, meilläkin oli silloin tutkimusprojekti siitä. Kaikkihan kauppar korkeakoulussa eivät olleet tällä alalla, siellä mentiin vientiin ja bisnekseen ja niin edelleen. Sitten siellä oli osa opiskelijoita myös, jotka olivat todella aktiivisia kansainvälisissä asioissa ja erityisesti nousevien kehitysmaiden ja kehitysmaiden asioiden kanssa. Luulen, että molemmat Laura sekä minä, me jäimme sille alalle. Minulla tietysti sitten ehkä se vaihtui niin, että kun olin työssä kehitysyhteistyössä ensiksi, huomasin sen, että talouskehitys on hirveän tärkeää. En ollut ensimmäisen kerran kauppar korkeakoulussa ollessani opiskellut taloustiedettä, eli vaihdoin sitten. Otin seitsemän vuoden jakson ja opiskelin taloustiedettä ensiksi Helsingissä ja sitten Oxfordissa. Se on se talouskehitys kuitenkin, joka kehitysmaissa on se isoin ongelma. Ei se ole kulttuuri eikä historia, vaikka siellä on sekä kulttuuria sekä historiaa mutta se talous tuli tärkeäksi. Sen puolesta on todella kivaa olla takaisin kauppar korkeakoulussa ja sitten myös Afrikassa, katsoa Afrikkaa, joka on ihan eri Afrikka, kun se oli silloin 70-luvulla.

Laura Torvinen: Minä olen samaa mieltä, että me saimme kimmokkeen ja kiinnostuksen kehitysmaihin ja nimenomaan myös Afrikkaan jo kauppar korkeakouluvuosina. Täytyy kyllä sanoa, että onneksi kauppar korkeakoulun opetus on niistä vuosista laajentunut huomattavasti. Ritva luki talousmaantiedettä ymmärtääkseen Afrikkaa, minä luin kansantaloustiedettä ja liiketaloustieteitä mutta tavallaan se kehitysmaa-näkökulma oli vielä silloin hyvin kapea. Jos Ritva päätyi sitten Oxfordiin, minä menin Sussexin yliopistoon opiskelemaan kehitysmaataloustieteitä juuri sen takia, että tavallaan se kiinnostus oli, mutta tietopohja oli kuitenkin aika vähäinen. Nyt kun meillä on korkeakouluharjoittelijoina opiskelijoita Aalto yliopistosta, myös entisestä kauppar korkeakoulusta, niin onhan heidän teoreettiset valmiudet aivan toiset. Tavallaan maailma on muuttunut, kauppar korkeakoulu on muuttunut ja ihmisten tietoisuus on kasvanut aivan valtavasti Afrikan mahdollisuuksista.

Puttonen: Afrikasta kun puhutaan, niin otetaan heti alkuun yksi perusvirhe, että Afrikka ei olekaan yksi maa, joka on tavallaan itseäänselvyys. Joskus unohtuu se, että siellä on 54 maata, jotka ovat keskenään hyvin erilaisia. Tämä erilaisuus ja moninaisuus, onko tämä teidän mielestä Afrikan vahvuus vai onko se heikkous, kun puhutaan taloudesta?

Reinikka: Tietysti se on sekä este että mahdollisuus. Este se on siinä, että jos on paljon pieniä talouksia ja vaikka Afrikassa on nyt päästy periaatteessa kauppasopimukseen, joka avaisi sitä pienten talouksien yhteistavaravirtojen mahdollistamista tämän kaupan avulla. Sitä ei ole vielä ratifioitu. Talouksien pienuus ja se, että on paljon rajoja, se on yksi este. Siinä moninaisuudessa on niin monta aspektia. Jotkut maat on valtavan suuria, Nigeriassa on nyt jo yli 200 miljoonaa ihmistä. Tai sitten on joku pieni kaupunkivaltio, ne ovat ihan erilaisia. Tai sitten jotkut ovat hauraita valtioita, sotatilanteessa esimerkiksi Etiopia. Konflikteja on. Sitten on myös ylemmän tulotason maita, kuten Etelä-Afrikka, jossa on taas eri ongelmat. Sanoisin sen, että Afrikan unioni on positiivisesti yllättänyt minut, kun olen ollut Afrikan kanssa tekemisissä yli 40 vuotta. Se on niin aktiivinen ja pystyy niin moneen, esimerkiksi nyt Covid 19 aikana, on pystynyt todella moniin toimiin poliittisesti ja tässä kauppasopimuksessakin. Ajattelen myös, että kun vertaa eri mantereita, niin katson usein World value survey, jossa kysytään ihmisten mielipiteitä kaikkienkokoisista asioista. Jos katsotaan Afrikan tuloksia siinä, on todella mielenkiintoista, että afrikkalaiset hyväksyvät vahvan miehen vähemmän kuin aasialaiset. Siellä on paljon sellaisia tekijöitä ja vahvuuksia, joita näistä surveyista löytyy. Afrikkalaiset ovat tottuneet eri kulttuureihin ja kieliin. Se on vahvuus globalisoituneessa maailmassa.

Torvinen: Voisin jatkaa tästä itse asiassa. Kun puhutaan Afrikan maiden moninaisuudesta, meidän pitäisi muistaa myös se, että ei vain yksittäiset valtiot ole erilaisia, vaan näiden valtioiden sisällä on monia eri väestöryhmiä, joilla on omat kulttuuritaustansa, oma äidinkieliensä, oma uskonnollinen taustansa ja niin edelleen. Totta kai tämä maiden sisäinen moninaisuus on rikkaus. Se tuo mukanaan myös ongelmia ja haasteita nimenomaan, jos ajatellaan esimerkiksi julkisten palvelujen tarjontaan, esimerkiksi koulutusta. Edellisessä asemamaassani Mosambikissa koulutusta on tarjottava periaatteessa 16 pääkielellä, siinäkään ei ole vielä kaikki kielet. 16 pääkielellä pyritään tarjoamaan opetusta ala-asteen koululaisille, koska on kuitenkin todettu, että äidinkielellään lapset oppivat parhaiten lukemaan ja kirjoittamaan. Sitten sellainen asia, että meillä Suomessa Covid 19 pandemian hoito on onnistunut itseasiassa hyvin. Varmasti yksi selitys sille on se, että me elämme tietynlaisessa yhtenäiskulttuurin maassa ja meillä on vahva luottamus toinen toisiimme, meillä on vahva luottamus päättäjiin. Maassa, joka koostuu hyvin monenlaisista erilaisista väestöryhmistä, tällainen konsensuksen luominen on jo lähtökohtaisesti huomattavasti vaikeampaa ja voi luoda tietysti sitten myös jännitteitä ja ristiriitoja. Ei ole yksiselitteistä vastausta siihen, että onko se rikkaus. Se on varmasti rikkaus, mutta siihen liittyy omat ongelmansa ja jos niitä ongelmia ei kyetä ratkaisemaan, niin se moninaisuus voi olla myös vaikea haaste.

Puttonen: Se mikä Afrikkaa yhdistää varmasti on se, että niin kuin todettiin, että Nigeriassa on kohta 200 miljoonaa ihmistä, jotka ovat vielä nuoria. Nigeriassa 15

vuotta on keski-ikä jonkun tilaston mukaan. Millaisia ongelmia tai etuja tämä Afrikan ikäjakauma teidän mielestä tuo, Ritva?

Reinikka: Se että on paljon nuoria, siinä on myös sekä edut että haitat. Jos perheet ovat kovin suuria, lapsiluku on kovin suuri, se yleensä tietää sen, että koulutukseen investoidaan vähemmän, terveydenhuoltoon voi investoida vähemmän, perheessä äitikuolleisuus kasvaa ja niin edelleen. Tietysti Afrikassa väestönkasvu on suuri ja ne, jotka sitä väestöä kasvattavat, ovat jo syntyneet eli Afrikasta tulee todella suuri maanosa väestöltään. Ne ihmiset, jotka tekevät sen suureksi, ovat jo syntyneet. Siellä on se isoin asia, että kuinka sen väestön transiitio tapahtuu. Siellä on nyt jo lapsikuolleisuus merkittävästi vähentynyt. Seuraava on se, että syntyvyys vähenee ja sekin on vähenemässä mutta vielä ei näytä, että seuraisi ihan muita mantereita. Jos väestörakenteen muutos tapahtuu niin, että vuosien varrella työssäkäyvän väestön osuus on paljon suurempi kuin aikaisemmin, niin silloin tulee englanniksi sanottuna demografic dividend, eli osinko. Arvioidaan, että yksi kolmasosa Aasian talousihmeestä on tällaisen väestörakenteen muutoksen ansiota eli on enemmän työssäkäyviä ihmisiä. Afrikassa ei vielä ihan olla siinä ja sitä odotetaan, että se on hitaampi prosessi kuin muilla mantereilla mutta se tapahtuu.

Puttonen: Miten Laura kun olet asunut Mosambikissa?

Torvinen: Nuoret ovat äärettömän innovatiivisia, he ovat tulevaisuuteen suuntautuvia. Heillä on samanlaiset toiveet ja odotukset kuin meillä suomalaisella nuorisolla. On ihan selvää, että afrikkalaisten nuorten innovatiivisuuden ja energisyyden hyödyntäminen vaatii investointeja. Se vaatii koulutusta, se vaatii investointeja terveydenhuoltoon, se vaatii investointeja talouteen, jotta luodaan työpaikkoja nuorille ihmisille. Tämähän on se haaste, että kun väestö kasvaa niin nopeasti niin se on tavallaan julkinen sektori siinä tilanteessa, että vaikka se kuinka pyrkii laajentamaan esimerkiksi koulutuspalveluja eri tasolla, niin kuitenkin se ei tavallaan kykene tarjoamaan niitä riittävästi kaikille.

Puttonen: Saanko kysyä tässä, kun kanavapakettissani on CNN ja muutama muu ulkomainen kanava niin siellä Afrikkahan on ollut jo pidemmän aikaa, ainakin viikonloppuisin tulee teemaohjelmia nimenomaan Afrikasta. Siitä heijastuu kai se, että Afrikka on tulevaisuuden kasvualue. Mutta luvalla sanoen, että kun minä katson niitä, niin aika vaatimattomia nämä ovat, kovin pienyrityskaltaista. Mitkä ovat ne Afrikan suuret menestyvät yritykset, jotka olisivat näissä ohjelmissa? En kyllä muista nähneeni. Miksei tämä nuori porukka luo innovaatioita ja yrityksiä, vai olenko väärässä? Että niitä on tullut, pitää vain antaa aikaa?

Reinikka: Innovaatioita ilman muuta luodaan ja esimerkiksi Keniassa kun on Emten, tämä tämmönen...

Torvinen: Mobiiliraha.

Reinikka: Kännykkäpankkisysteemi on yksi todella hyvä esimerkki siitä. Toi on todella tärkeä asia minkä nostit Vesa esille. Afrikan talousrakenne on todella atomistinen. Eli jos katsot koko väestöä, niin 80-90 prosenttia, 75 prosenttia itseasiassa työllistää itse itsensä eikä voi saada työpaikkaa, vaikka kuinka haluaisi. Niitä aika paljon tutkitaan nykyisin kehitystaloustieteissä niin monet niistä yrittäjistä, ei ole itseasiassa yrittäjiä, he ei edes haluaisi olla yrittäjiä mutta heidän täytyy olla yrittäjiä, koska näistä firmoja ei ole. Tietysti tällaiset asiat, niillä on historiallinen juuri, Afrikassa oli menetetyt vuosikymmenet 70-80-luvulla. 90-luvun alkupuolella asiat alkoivat kääntyä ja se on tuonut uusia yrityksiä ja yrityssektoria, se formaali, se yrityssektori sellaisena kuin me se tunnetaan, kasvaa nopeasti. Mutta kun väestö kasvaa myös todella nopeasti, niin sen osuus ei kasva niin nopeasti ollenkaan kuin se lukumäärä. Tuottavuuden nousu on se kaikkein olennaisin asia Afrikan talouksissa. Missä se tuottavuuden nousu tapahtuu, se tapahtuu yrityksissä, koska niillä on skaalaetuja, koska ne voivat erikoistua. Jos on perheyritys, etkä edes palkkaa ketään, tai palkkaat ehkä yhden tai kaksi, et voi saada semmoisia skaalaetuja ja tuottavuutta. Usein kun keskustellaan Afrikan asioista, puhutaan aina, että Afrikassa on massatyöttömyys ja ihmiset ovat työttömiä niin se ei pidä ollenkaan paikkansa. Afrikkalaiset tekevät todella rankasti työtä. Ei siellä ole työttömyyskorvausta, jonka varassa voit elää. Täytyy tehdä työtä mutta se työn tuottavuus on todella heikko ja siinä suhteessa me ehkä tänä päivänä varsinkin kun väestö kasvaa nopeasti, ymmärretään se, että yksityissektorilla on myös todella iso rooli siinä, että näitä työpaikkoja ja yrityksissä olevia työpaikkoja, joissa tuottavuus on paljon korkeampi, saataisiin syntymään paljon enemmän. Mutta kuten Laura sanoi aikaisemmin, siihen tarvitaan montaa asiaa: rahoitusta, luottamusta systeemiin, siihen, että viranomaiset ei sitten yhtäkkiä otakin niitä voittoja, joita on syntynyt, vaikkapa lahjuksina tai verosysteemi on epävarma. Se todella iso yhteiskunnallinen asia, että firmasektori pääsee vauhtiin. Verrattuna 70-lukuun, se on tosissaan päässyt vauhtiin.

Puttonen: Luottamushan on tärkeä asia ja se, että luotetaanko me viranomaisiin, auktoriteetteihin. Noudatetaanko me heidän ohjeita. Luotetaanko me ylipäätään poliitikkoihin. Yrityssektorin kasvun edellytys on se, että voidaan luottaa sopimuksiin yhteiskunnan kanssa, verottajan kanssa, ei muuten mitään innovaatioita synny. Sopiiko kysyä, että nämä 54 maata ovat varmasti erilaisia suhteessa, missä yhteiskunnat ovat järjestäytyneitä, joissa kansalaiset luottavat poliitikkoihin, ja taas joissakin maissa on varmasti niin, että ei voida luottaa. Onko maat erilaisia vai ovatko ne samanlaisia?

Torvinen: Niin kuin molemmat aluksi sanoimme, maat ovat hyvin erilaisia, myös verrattaessa keskenään. Totta kai niissä on samanlaisia piirteitä. Ne samanlaiset piirteet tietysti valitettavasti liittyy myös osittain huonoon hallintoon, korrupioon. Sanoisin, että instituutioiden heikkouteen, puhutaan instituutioista, ei viranomaisina, vaan koulutuksesta, koulutuksen laatu on alhainen edelleen. Tällöisten julkisten

palvelujen laatu on kysymys, joka syö kansalaisten luottamusta. Onhan Afrikassa tehty paljon afrikkalaisten omia selvityksiä siitä, miten kansalaiset näkee omat poliittikkonsa. Kyllä näkisin, että perusluottamus kuitenkin kansalaisilla on omiin päättäjiinsä. Tietysti yrityssektorilla ongelmana on se, että toimintaympäristö on vaikea, se on vaikea jos ajatellaan ulkomaisia sijoittajia ja investoijia mutta se on myös vaikea maiden omille yrittäjille. Esimerkiksi Maailmanpankin Doing Business index seuraa vuositasona sitä, että miten toimintaympäristö kehittyy. Luottamuksen rakentaminen on äärettömän tärkeää joka tasolla ja myös tietysti yrityssektorin kehittämisen kannalta.

Reinikka: Oikeastaan kun puhuin aikaisemmin niistä menetetyistä vuosikymmenistä. Silloin kun 90-luvun alussa tilanteet kääntyivät, niin silloin Afrikassa yleisesti ottaen makropolitikka muuttui kokonaan. Siellä ei enää vallanpitäjät ottaneet esimerkiksi valuuttavarantoja edullisella hinnalla itselleen, vaan valuuttamarkkinat vapautettiin ja tämmöiset säännöstelyt, jota voitiin käyttää sitten vaikkapa korruptioon, niin niitä tosiaan paljon vähennettiin. Business luottamus on erityisesti kasvanut pikku hiljaa. Osallistuin viime syksynä ennen pandemiaa vielä Suomessa järjestettyyn Itä-Afrikan investointikonferenssi. Kun siellä kuuntelin pankkien edustajia: Kenia, Uganda, Tansania ja niin edelleen, puhuin siellä myös mutta istuin suurimman osan yleisössä ja ajattelin että vau, kyllä täällä on muuttunut asiat. Tunnetaan se, että luottamusta täytyy olla. Täytyy sanoa, että olen tässä asiassa ison kuvan ihminen. Minua on auttanut hirveästi, kun luin Jim Robinsonin Daron Acemogluun kirjan Kapea käytävä, jossa sanotaan, että miksi se on niin, että jotkut maat on vauraita ja jotkut eivät. Siinä on kaksi puolta, siinä on se, että on valtiokapasiteettiä. Laura puhui siitä, että aina palvelujen tuotanto ei toimi, valtiokapasiteetti on heikko, se on ihan eri kuin esimerkiksi Kiinassa. Toinen on se, että tarvitaan sitä kansalaisyhteiskuntaan. Sen kansalaisyhteiskunnan pitää pystyä pitämään vallankäyttäjää jonkun näköisessä kurissa, ettei mennä despoottiseksi. Usein ajattelen Zimbabwea, kun se itsenäistyi ja siellä valittiin vapaustaistelija johtoon, Mugabe, sitten ei ollut mitään sellaista, joka olisi pitänyt häntä ja hänen despoottisia taipumuksia kurissa. Siitä seurasi köyhyys ja miljoonia muuttoa Etelä-Afrikkaan. Palatakseni siihen, että maat ovat todella erilaisia. On todella monia maita ja myös nämä maat kasvavat parhaiten. On paljon sellaisia maita, jotka eivät ole luonnonvararikkaita. On maita, kuten Angola ja Nigeria, jotka ovat luonnonvaramaita. Sitten kun tulee lama, niin kuin nyt, niiden tulot romahtavat radikaalisti. Ne, jotka eivät ole luonnonvaramaita ja joilla on hyvä talousvarapolitiikka, niiden kasvu on 5-7 prosenttia.

Torvinen: Haluaisin vielä palata tähän ajatukseen, kun toit esille, että miltä se Afrika näyttää CNN:n tai BBC:n tai länsimaisen televisiokanavan kautta. Se varmasti on niin, että siellä ei nouse esille afrikkalaiset yrityssektorin menestystarinat. Jos siellä jotkut menestystarinat nousee esille, ne liittyvät ehkä kulttuuriin tai johonkin tällaiseen. Olen seurannut Mosambikia yli 30 vuotta. Olin ensimmäisen kerran siellä vuonna -88. Kun ajattelen sitä, että 80-luvun lopulla, kun siellä oli mikä tahansa business-seminaari, se oli täynnä Euroopasta lähtöisin olevia, tietysti myös amerikkalaisia,

liikemiehiä ja businessyrittäjiä. Nyt kun tänä päivänä menet business-seminaariin Afrikassa Mosambikissa, tilanne on aivan toinen. Siellä on paljon nimenomaan mosambikilaisia yrittäjiä, jotka tietysti voi olla, että työskentelevät isojen ulkomaisten yritysten palveluksessa. Tavallaan se businessmaailma on niiden käsissä. Muutos on ollut merkittävä. Se ei vielä ehkä näy kirkkaana jossain CNN:n tai BBC:n uutislähetyksessä. Prosessi on ollut hyvin nopea, voisi minusta puhua transformaatiosta tässä mielessä.

Puttonen: Olen rahoituksen opettaja. Yritän välttää sitä, että jotenkin helposti tulen tehneeksi niin, että ajattelen että maat kehittyvät oikeaan suuntaan, kun ne kehittyvät samanlaiseen suuntaan kuin Suomi. Tällaista itseriittoisuutta helposti huomaa itsessään. Tältä osin voidaan kai sanoa, että puhutaan taloudesta, kysymys ei ole pelkästään mielipiteestäkään. Luottamus instituutioihin on mahdollistanut nykyisen kaltaisen menestyvän yritys sektorin. Se on yksi iso edellytys sille, että yhteiskunnat kehittyvät. Tylsäähän olisi se, että Afrikan maista tulisi Suomen kaltaisia. Rikkaus ja diversiteetti pitää olla ja kaikilla on omat erikoispiirteensä ja kilpailuetunsa mutta luottamus järjestelmää pitää olla.

Reinikka: Haluaisin tuoda tähän vielä sen näkökulman, että me Suomea ja suomalaisina toimijoina pyrimme tukemaan afrikkalaisia juuri näiden instituutioiden heikkouteen liittyvien ongelmien ratkaisemisessa. Pyrimme nimenomaan tukemaan Afrikan maita sen liiketalouden kannalta hyödyllisen ja myönteisen toimintaympäristön rakentamisessa. Nyt meillä on valmisteilla Suomen uusi Afrikka - strategia, jossa painopisteenä on nimenomaan taloudellisten ja poliittisten suhteiden syventäminen. Tavallaan laajennetaan sitä meidän yhteistyökenttää Afrikan maiden kanssa. Kehitysyhteistyöstä ja kehityspolitiikasta normaaleihin taloudellisiin suhteisiin. Tässä tulee nimenomaan tämä toimintaympäristön kehittäminen vastaan. Siihen liittyy ne riskit, jotka estää suomalaisia yrityksiä investoimasta ja luomasta uusia yrityskumppanuuksia.

Puttonen]: Tämä on mielenkiintoista. Sattuuko tämä Afrikka-strategia liittymään siihen, että Jutta Urpilainen on nyt komissaarina, vai mistä se johtuu?

Torvinen: Ei, sehän on meidän hallitusohjelmassamme. Eli nykyinen hallitus on omissa hallitusohjelmassaan päättänyt, että laaditaan uusi kokonaisvaltainen Afrikka-strategia, jonka tavoitteena on nimenomaan päivittää meidän suhteemme Afrikkaan. Päästä tavallaan pois siitä vähän vanhakantaisesta ajattelusta, jossa me näemme afrikkalaiset vain kehitysyhteistyön saajina. Tietysti sitten se, että meillä sattuu olemaan suomalainen komissaari, Jutta Urpilainen, joka vastaa kansainvälisistä kumppanuuksista tällä hetkellä, se tavallaan tuo meitä ja EU:ssa tapahtuvaa keskustelua yhteen koska myös EU on parhaillaan valmistelemassa omaa Afrikka strategiaansa.

Puttonen: Puhutaan Afrikasta, niin yksi ensimmäisiä asioita, joita tulee mieleen, on kehitysapu. Hyvää vai pahaa Suomen näkökulmasta? Ja historiasta, mitä ollaan opittu mikä toimii ja mitä ei?

Torvinen: Varmaan mitään muuta politiikan alaa ei ole niin paljon tutkittu kuin kehityspolitiikkaa ja arvioitu suomalaisten varojen käyttöjä, kuin kehitysyhteistyötä. Näen, että kehitysyhteistyön avulla, mutta vain avulla, se ei ole ratkaissut ongelmia mutta sen turvin on kuitenkin pystytty tukemaan Afrikan maita nimenomaan sosiaalisektorin kehityksessä. Puhutaan taas koulutuksesta, terveydestä, infrastruktuurin rakentamisesta ja tästä on todella paljon tehty tutkimuksia ihan maakohtaisesti. Tällä hetkellä meidän tavoitteena on tavallaan rakentaa sen kehitysyhteistyöllä saatujen tulosten päälle ja laajentaa yhteistyötä nimenomaan normaaleihin kaupallisiin ja taloudellisiin suhteisiin. Tämä on meidän Afrikka-strategian tavoite. Haluaisin korostaa sitä, että tämä on Afrikan maiden ja Suomen yhteinen tavoite. Törmäsin tähän jatkuvasti Mosambikissa. Suomihan on tukenut Mosambikia kehitysyhteistyön keinoin todella pitkään, maan itsenäistymisestä alkaen v. -75. Meillä on hyvä maakuva- ja brändi siellä. Suomea aina kiitettiin kehitysyhteistyöstä mutta siinä jatkona oli aina se, että nyt on aika laajentaa yhteistyötä perinteisestä kehitysyhteistyöstä kaupallisiin suhteisiin, investointeihin, se on se mitä meiltä odotetaan.

Puttonen: Ritva, miten näet kehitysavun?

Reinikka: Olen paljolti samaa mieltä, Lauralla oli tyhjentävä vastaus. Voisin lisätä tähän sen, että nykyisin avun tärkein rooli tulevaisuudessa on haurassa valtioissa. Haurailta valtioilla, näillä konfliktimailla, saattaa olla todella suuria negatiivisia vaikutuksia ympäristöön. Sinne eivät yritykset helposti mene investoimaan eikä sitten kun tulee se rauhan tilanne. Siellä avulla on todella iso rooli tulevaisuudessa. Muuten tämä, että onko se hyvä vai paha. Mikään asia ei ole niin yksiselitteinen. Sillä avulla on paljon saatu aikaiseksi. Erityisesti vielä sanoisin, että silloin kun väestö kasvaa näin paljon ja on tarpeen lisätä tuottavuutta ja saada työpaikkoja, silloin se laajentaminen siihen talousyhteistyöhön on todella tärkeää. Se on molempien hyöty.

Torvinen: Näen, että sillä kehitysyhteistyöllä mitä Suomi on tehnyt monien Afrikan maiden kanssa on luotu pohjaa tietysti myös yksityissektoriyhteistyön kehittämiseksi. Meillä on tällä hetkellä monia suomalaisia menestystarinoita, jotka kaupallisesti toimii menestyksellisesti Afrikan maissa. ICT-sektorilla, energiasektorilla, metsäsektorilla ja rakennusteollisuudessa. Tavallaan ensimmäiset kontaktit ovat ehkä syntyneet kehitysyhteistyön puitteissa, mutta sen varaan on kyetty rakentamaan ja siinä on valtavasti potentiaalia koska sekä suomalaiset että meidän kumppanit Afrikassa haluavat nimenomaan laajentaa kontaktipintaa kehitysyhteistyö-tyyppisestä toiminnasta kaupalliseen toimintaan.

Puttonen: Tiedostavatko yritykset, että tällöinen vaihe on nyt ja tällöiset mahdollisuudet ovat nyt olemassa? Mitkä ovat teidän kokemukset?

Reinikka: Sanoisin, että kyllä. Meillä esimerkiksi EK on laatinut oman Afrikka-strategiansa. Suomen kauppakamariliitto tekee selvityksiä, jotka osoittavat, että suomalaisten kiinnostus lähteä Afrikan markkinoille on kasvanut merkittävästi ja tämä on tietysti se tilanne, jossa meidän viranomaisina tällöisen Afrikka-strategian kautta täytyisi kyetä löytämään ne keinot, millä rohkaisemme yrityksiä toteuttamaan nämä tavoitteensa ja lähtemään liikkeelle. Se on ihan selvä, että suomalaiset yritykset ovat myös varovaisia, koska markkinatilanne Afrikassa on hyvin vaikea. Kilpailutilanne on ja toimintaympäristö on vaikea, niin kuin on moneen kertaan todettu. Pärjätäkseen Afrikan markkinoilla suomalaisten yritysten täytyy luoda kontakteja, luoda liikeympäristöjä afrikkalaisten yritysten kanssa Afrikan maissa. Niillä pitäisi olla maapresens, jolloin ne hahmottavat paremmin, mikä on se tilanne. Niiden kannattaisi liittyä muiden Euroopan maiden yritysten kanssa, jolloin niillä olisi paremmat mahdollisuudet päästä mukaan myös näihin tarjouskilpailuihin. Liittoutuminen täällä on jo tärkeää.

Puttonen: Otetaan tähän loppuun vielä ennustuksia. Mennään dystopiaan ja utopiaan. Pessimistiseen ja optimistiseen skenaarioon tulevaisuudesta. Saat aloittaa Ritva, puhutaan Afrikan tulevaisuudesta: mikä olisi mielestäsi sellainen pessimistinen skenaario ja mikä olisi oikein optimistinen skenaario Afrikan tulevaisuudesta?

Reinikka: Ehkä pessimistinen skenaario on se, että työn tuottavuus ei nouse. Jos tuottavuus ei nouse, silloin maanosa ei pysty hyödyntämään sitä väestörakenteen muutosta niin, että siellä suurin osa väestöstä on työssäkäyviä. Se on taloustieteilijälle ihan avainasia. Sitten jos sitä ei tapahdu, nuoret turhautuvat ja itseasiassa näissä hauraissa valtioissa, mitä tapahtuu nuorille miehille on todella tärkeää. Silloin on helppo tarttua aseisiin, jos niikseen tulee, tämä siis hauraissa valtioissa. Tämä on se pessimistinen skenaario. Tietysti optimistinen skenaario on sen vastakohta ja tulee todella monia tällaisia aloja, jotka kasvavat ja tuottavat innovaatioita. Afrikassa esimerkiksi on sellainen ison kuvan asia, että siellä ei ole kastilaitosta, se ei ole Intia siinä mielessä. Se on paljon enemmän meritokraattinen ja ansioihin pohjautuva systeemi kuin esimerkiksi kastilaitos Intiassa. Se antaa syytä siihen optimismiin. Se, että Kiina, vaikka täällä länsimaissa usein nähdään niitä haittapuolia siinä, mutta Kiina on iso tekijä Afrikassa ja sen tuoma infrastruktuuri ja siellä projektit todella tapahtuvat. Sitä infrastruktuuria on nähtävissä ihan kaikkialla. Se on yksi tekijä, joka antaa aihetta optimismiin.

Puttonen: Laura, olet vastikään tullut sieltä muutaman vuoden komennukselta taas takaisin, miten näet pessimistisen ja positiivisen skenaarion?

Torvinen: Pessimistinen skenaario on se, että jos alueelliset väkivaltaiset konfliktit jatkuvat ja laajenevat, mikä entisestään rapauttavaa yhteiskunnallista vakautta

maiden sisällä sekä alueellisesti ja mahdollisesti jopa koko mantereen alueella. Alueellisten aseellisten konfliktien leviäminen vie pohjaa talouskehitykseltä, se karkottaa ulkomaiset investoijat. Se heikentää kaupankäyntiä maiden välillä ja globaalisti. Samanaikaisesti yksittäisen valtion pyrkimys torjua aseellisia konflikteja omalla maallaan sitoo niitä vähäisiä resursseja mitä siellä on, jolloin ei ole resursseja kehittää koulutus- ja terveystalouksia ja niin edelleen. Jos pessimistinen skenaario etenee, niin silloin Afrikasta tulee uudelleen se pimeä maanosa, josta joku Stanley kirjoitti 1800-luvun lopulla. Totta kai olen optimisti ja realisti ja myös hyvin optimistinen ja uskon siihen, että Afrikan maat kykenevät hallitsemaan tämän poliittisen tilanteen ja tekemään todeksi Afrikan Unionin tavoitteen, joka esimerkiksi tälle vuodelle määriteltiin niin, että *silence in the guns* eli hiljennetään aseet. Koska rauhanomaisen kehityksen ansiosta Afrikan valtiot pystyvät investoimaan koulutukseen, infraan, terveystalouksiin, luomaan työpaikkoja ja tarjoamaan kasvavalle nuorisolle mahdollisuuden päästä kiinni omaan elämäänsä. Yksi asia, josta emme ole puhuneet, mutta on keskeinen osa optimistista skenaariota, on Afrikan mantereiden laajuinen vapaakauppa. Se on nyt perustettu, tavoitteena luoda Afrikan mantereiden sisämarkkinat, mikä tietysti lisää Afrikan maiden keskinäistä kauppaa sekä sitten helpottaa kaupankäyntiä muun maailman kanssa, tietysti myös suomalaisten yritysten kanssa. Sanon ihan lopuksi sen, varmaan Ritva ainakin muistaa tämän, että 10 vuotta sitten *Ekonomisti-lehti* otsikoi yhden numeronsa että *Africa rising*, Afrikka nousee ja totta kai tällainen otsikko on vähän arvolutunut mutta kyllä minä toivon, että 10 vuoden kuluttua Afrikka todella on noussut poliittisesti ja taloudellisesti ja Afrikan maiden kansalaisilla on samantyyppiset mahdollisuudet käydä töissään ja toteuttaa unelmiaan kuten meillä täällä.

Puttonen: Tähän on aika kiva päättää, ikään kuin loppunousuun. Olen itse tässä kun on ollut tilaisuus kuulla teidän näkemyksiä niin laitoin itselleni ylös asioita. Katsoin nopeasti mitä olen itselle kirjoittanut ylös: meritokratia, luottamuksen kasvu, perusoikeudet, mahdollisuus, kasvu, nuoruus, positiivinen kehitys. Jos nämä nyt kuvaavat Afrikkaa niin voidaan ihan perustellusti sanoa, että optimistinen skenaario on ainakin todennäköisempi kuin mikään pessimistinen skenaario. Todella hienoa olisi vaikka 10 vuoden päästä tavata teidät ja katsoa, että hetkinen, että miten silloin koronavuonna 2020, oltiin ollenkaan oikeilla jäljillä. Uskon, että jotain tällaista on. Kiitos Ritva, kiitos Laura. Tämä oli Puttonen ja Vilkkumaa, löydät kaikki jaksot Spotifysta ja Apple podcasteista. Podcastin on tuottanut Jaksomedia.